

14. MALARSTWO – PIĘKNO W DZIEŁACH SZTUKI

I. PROSPEKT WARTOŚCI

Malarstwo jest tym elementem kultury, z którym zetknął się każdy człowiek. Malarstwo, poza wrażeniami estetycznymi, wnosi w ludzkie życie wartości moralne i kulturalne. Umożliwia rozwój człowieka ku otwartości i wrażliwości na piękno. Kontakt z obrazem malarskim uruchamia wyobraźnię człowieka i skłania ku interpretacji dzieła na różne sposoby. Każdy przekaz wizualny wyróżnia się swoją oryginalnością. Patrząc na obraz, człowiek rozpoznaje przekaz i odczucia artysty, dzięki temu pogłębia swoją wrażliwość. Sztuka staje się mu bliska.

1.1. CEL OGÓLNY

Rozwój wrażliwości estetycznej i emocjonalnej

1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Poznawanie dorobku kultury

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Zdolność rozumienia dzieła malarskiego

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Dzieło sztuki kształtuje wyobraźnię człowieka.
- Sztuka uwrażliwia na problemy i buduje właściwe postawy.
- Dzieło malarskie dostarcza człowiekowi wartości estetycznych, moralnych i kulturowych.

1.5. ZADANIA DLA UCZNIĄ, SAMOWYCHOWANIE

→ NORMY

- Sztuka nierozzerwalnie wiąże się z pięknem.
- Kontakt ze sztuką rozwija zdolności poznawcze młodego człowieka.
- Sztuka malarska wyraża uczucia, emocje, przeżycia, opisuje rzeczywistość.

→ ZASADY

- Uczę się analizować i interpretować dzieło malarskie.
- Posiadam wiedzę na temat wybitnych dzieł malarskich.
- Dzięki sztuce wyrażam swoje odczucia i emocje.
- Odwiedzam muzea i galerie.

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

→ NORMY

- Przyjmowanie pod wpływem sztuki właściwej postawy moralnej i społecznej.
- Sztuka pomaga człowiekowi zrozumieć samego siebie i świat.
- Każdy przekaz wizualny angażuje i wywołuje emocje.

→ ZASADY

- Zachęcam młodego człowieka do uczestnictwa w konkursach plastycznych.
- Wspólnie z dzieckiem staramy się interpretować dzieło malarskie.
- Staram się uczyć z dzieckiem na różnego rodzaju wernisażach, wystawach.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

→ NORMY

- Sztuka plastyczna towarzyszy człowiekowi na każdym etapie jego życia.
- Wykształcenie wrażliwości estetycznej i sprawności krytycznej oceny dzieła sztuki.
- Dzieło malarskie pobudza uczucia wiążące się ze sferą duchową.

→ ZASADY

- Umożliwiam wychowankom rozwój ich aktywności twórczej przez indywidualne lub zespołowe formy działań artystycznych.
- Przygotowuję uczniów do obcowania z dziełami sztuki.
- Rozwijam wśród uczniów umiejętność refleksyjnej i krytycznej oceny zjawisk w kulturze i sztuce.

1.8. SPOSÓB REALIZACJI

Szkoła organizuje warsztaty artystyczne dla uczniów. Zajęcia mogą obejmować: malarstwo, rysunek i rzeźbę. Tematy podejmowane przez uczniów mogą być różne, to znaczy: pejzaże, kompozycje o charakterze symbolicznym. Warsztaty mogą dotyczyć również ciekawostek o sztuce i o aktualnych wydarzeniach artystycznych. Celem warsztatów jest rozbudzenie umiejętności malarskich, rozwijanie własnych talentów. Młodzież poznaje różne środki wyrazu w sztuce.

1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

Uczniowie mają edukację artystyczną w ramach zajęć szkolnych. Rozumieją sztukę i potrafią ją interpretować. Znają zasady perspektywy i wrażliwości na kolor. Potrafią odnajdywać własny obraz otaczającego ich świata. Inspirują się twórczością słynnych malarzy. Potrafią wymienić wybitnych twórców polskich i zagranicznych oraz podać przykłady ich twórczości. Uczeń analizuje i interpretuje dowolne dzieła sztuki oraz uzasadnia ich wartość artystyczną.

1.10. ZAGROŻENIA

Odbiór sztuki przez młodzież może stanowić problem. Młodzi ludzie nie rozumieją sztuki, nie potrafią rozpoznać (różnych form piękna) w dziele malarstwie, znaczeń w nim zawartych, dokonać analizy i interpretacji dzieła. Mają trudności w wyrażaniu własnych opinii. Nie mają ulubionego stylu malarskiego. Często przybierają postawę bierną wobec sztuki. Unikają z nią kontaktu poprzez uczestnictwo w wystawach czy wernisażach.

II. WYBRANA LITERATURA Z KOMENTARZEM

MONA LIZA

*przez siedem gór granicznych
kolczaste druty rzek
i rozstrzelane lasy
i powieszony mosty
szedłem –
przez wodospady schodów
wiry morskich skrzydeł
i barokowe niebo
całe w błablach aniołów
– do ciebie
Jeruzalem w ramach*

*stoję
w gęstej pokrzywie
wycieczki
na brzegu purpurowego sznura
i oczu*

no i jestem
widzisz jestem

nie miałem nadziei
ale jestem

pracowicie uśmiechnięta
smolista niema i wypukła

jakby z soczewek zbudowana
na tle wklęsłego krajobrazu

między czarnymi jej plecami
które są jakby księżyc w chmurze

a pierwszym drzewem okolicy
jest wielka próżnia piany światła

no i jestem
czasem było
czasem wydawało się
nie warto wspominać

tyka jej regularny uśmiech
głowa wahadło nieruchome

oczy jej marzą nieskończoność
ale w spojrzeniach śpią ślimaki

no i jestem
mieli przyjść wszyscy
jestem sam

kiedy już
nie mógł głową ruszać
powiedział
jak to się skończy
pojadę do Paryża

między drugim a trzecim palcem
 prawej ręki
 przerwa

wkładam w tę bruzdę
 puste łuski losów

no i jestem
 to ja jestem
 wparty w posadzkę
 żywymi piętami

tlusta i niezbyt ładna Włoszka
 na suche skały włos rozpłaszcza

od mięsa życia odrąbana
 porwana z domu i historii

o przeraźliwych uszach z wosku
 szarfa żywicy uduszona

jej puste ciała woluminy
 są osadzone na diamentach

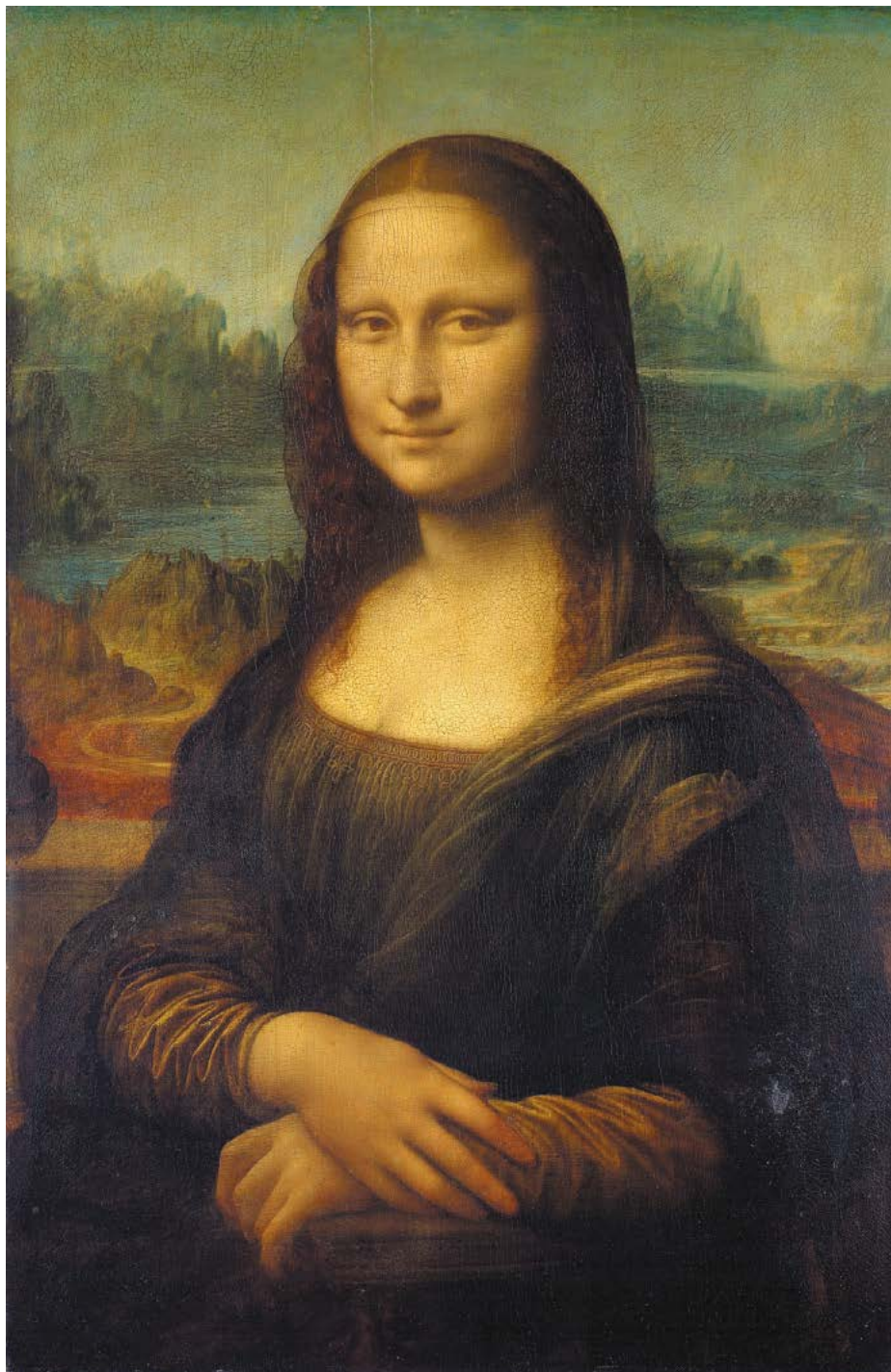
między czarnymi jej plecami
 a pierwszym drzewem mego życia

miecz leży
 wytopiona przepaść

↑ Z. Herbert, *Mona Lisa*, w: tegoż, *Wiersze wybrane*, wybór i oprac. R. Krynicki, Wydawnictwo a5, Kraków 2005, s. 114-115.

KOMENTARZ

Cytowany wiersz współczesny inspirowany jest renesansowym obrazem włoskiego malarza Leonarda da Vinci. *Mona Lisa* to portret młodej kobiety, florencyjskiej patrycjuszki. Obraz powstał na początku XVI wieku, obecnie znajduje się w paryskim Luwrze. W wierszu ukazana jest postać wędrowca podróżującego do słynnego obrazu *Mona Lisa*. Próbuje on dotrzeć z daleka, aby móc go ujrzeć,

nawiązać głęboki kontakt. Wpatrując się w dzieło, zauważa tajemniczy uśmiech kobiety. Dzieło może skrywać jakiś sekret. Uśmiech oraz ukazane przez artystę w sposób subtelny piękno kobiecości świadczą o wyjątkowości kobiety. Wiersz prezentuje niezwykle talent, zdolności artysty, techniki, które wykorzystał, malując obraz. Patrząc na pejzaż, można dostrzec wiele niespotykanych formacji skalnych – płynące jeziora i rzeki, które niosą również ciekawą symbolikę tej sztuki. Przesłaniem wiersza jest ukazanie walorów sztuki malarskiej, jej wartości estetycznych, które są istotne w życiu każdej wspólnoty ludzkiej. Wartościowe dzieło malarskie zasługuje na szacunek i podziw. Każdy człowiek powinien mieć możliwość nawiązania kontaktu z malarstwem w swoim życiu, poznania, doświadczenia tej sztuki. Dzieło malarskie wyraża piękno, zachwyt nad światem, zdolności artysty, tajemniczość. Może nieść również inne przekazy symboliczne.

III. NAUCZANIE

3.1. NAUCZANIE FILOZOFICZNE

Sztuka i piękno zawsze były i są ważnym przedmiotem filozoficznych rozważań. Estetyki w sztuce doszukiwał się św. Tomasz z Akwinu. Zdaniem filozofa: „sztuka usuwa braki, czyli doskonali świat, wprowadza do świata to piękno, a więc w jakimś podstawowym sensie jest niezgodą człowieka na brak-brzydotę, jest wyrazem afirmacji pełni bytowej¹. Pięknem nazywa coś co wzbudza w człowieku zachwyt, rozwija jego poznanie refleksyjne, radość samoistnego tworzenia.

Warto także przywołać myśl Władysława Tatarkiewicza, który w książce pt. *O szczęściu*, nawiązuje do obcowania ze sztuką, przedstawia różne formy czerpania z niej piękna. „Obcowanie ze sztuką miewa nieraz charakter pracy, i to nie tylko u badaczy, historyków, krytyków; wielu ludzi, gdy pociągnie ich obraz czy książka, chce je przemyśleć, zrozumieć, nauczyć się z nich jak najwięcej”².

3.2. NAUCZANIE DYDAKTYCZNE I PEDAGOGICZNE

Rolą wychowawcy jest rozbudzenie wśród uczniów zainteresowania malarstwem, dostrzeżenie w każdym wychowanku jego indywidualnych predyspozycji i umożliwienie mu ich rozwoju. Ważne, aby młodzi ludzie mogli rozwijać swoje pasje. Nauczyciel powinien wykazać się szczególną uważnością wobec ucznia, aby nie zniszczyć jego naturalnej potrzeby rozwoju w zakresie sztuki. Nauczyciel współpracuje z uczniem nad odczytywaniem znaczeń dzieł malar-

1 H. Kiereś, *Filozofia sztuki*, s. 12, [online:] <http://www.ptta.pl/pef/pdf/f/filozofias.pdf> [dostęp: 25.01.2022].

2 W. Tatarkiewicz, *O szczęściu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 178.

skich, prowadząc do ich ostatecznej interpretacji. Dzięki analizie dzieła sztuki uczeń kształci swoją spostrzegawczość, twórcze myślenie, wyobraźnię, przygotowuje się do świadomego i krytycznego odbioru sztuki, a także: rozwija świadomość estetyczną, dostrzega wartości duchowe i problemy społeczne.

3.3. NAUCZANIE PSYCHOLOGICZNE

Sztuka malarska dostarcza młodemu człowiekowi wielu przeżyć estetycznych i bodźców, które wpływają na kształtowanie hierarchii wartości. Każde dzieło posiada w sobie swoją oryginalność, która pobudza nasze doznania. Człowiek, doświadczając niezwykłości dzieła sztuki, odkrywa siebie, rozwija się intelektualnie, emocjonalnie, moralnie. Kontakt ze sztuką uczy empatii i zrozumienia wobec drugiego człowieka. Składnia do przemyśleń. Dzięki przekazom symbolicznym zawartym w obrazach stajemy się bardziej wrażliwi, twórczy, rozwijamy w sobie uważność na bodźce wizualne. Przyglądając się konkretnym reprodukcjom obrazów, odczuwamy radość.

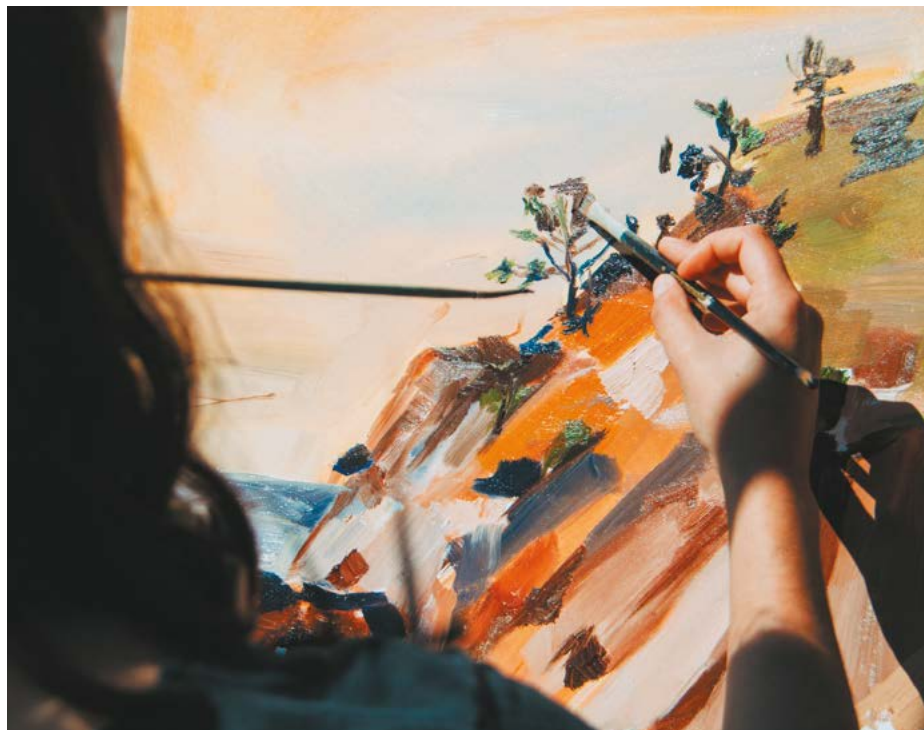

IV. NAUCZANIE RELIGIJNE

4.1. TEOLOG

Obraz jest jednym z najważniejszych czynników międzyludzkiej komunikacji. „Spoglądając na twórczość artystyczną - nie zapominając jednak, że każde dzieło sztuki zawiera w sobie coś z wytwarzania - mamy przed oczyma pewnego rodzaju obraz Bożego, stwórczego dzieła”³. Dzięki sztuce człowiek poznaje jej sens, budząc w sobie wrażliwość i otwartość, inspirując się do przemyśleń w swoim życiu. Piękno pochodzące z dzieła malarskiego może stać się drogą. Obraz jest niezwykle ważnym nośnikiem treści wiary, a nawet jej źródłem. W teologii wschodniej obraz-ikona stanowi tzw. *locus theologicus*, to znaczy, że stanowi źródło, z którego wierni czerpią swoją wiarę i prawdy teologiczne. Z drugiej strony obraz wspomaga wiarę, jej przeżywanie. Może być elementem, który pomaga nam się modlić. Oczywiście błędem i nieporozumieniem byłaby postawa, w której traktujemy sam obraz – choćby przedstawiał święte postacie – w sposób magiczny, tak jakby on sam, automatycznie zbliżał nas do rzeczywistości transcendentalnej, do Boga.

3 F. Vavillon, *Radość wiary, radość życia*, tłum. M. Książek, Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, Kraków 1989, s. 165.

4.2. NAUCZANIE PAPIESKIE

” Nie wszyscy są powołani, aby być artystami w ścisłym sensie tego słowa. Jednak według Księgi Rodzaju, zadaniem każdego człowieka jest być twórcą własnego życia: człowiek ma uczynić z niego arcydzieło sztuki.

↑ LA 2.

” [...] Wy także bądźcie, poprzez sztukę, zwiastunami i świadkami nadziei dla ludzkości! I nie bójcie się spotkania z pierwszym i ostatecznym źródłem piękna, dialogu z wierzącymi, z tymi, którzy jak wy czują się pielgrzymami w świecie i w historii, zmierzającymi ku nieskończonemu Pięknu! Wiara niczego nie ujmuje waszemu geniuszowi, waszej sztuce, co więcej, uwytatnia je i ożywia, dodaje odwagi do przekroczenia progu i do kontemplowania urzeczonymi i wzruszonymi oczami ostatecznego i definitywnego celu, niezachodzącego słońca, które oświetla i czyni piękną teraźniejszość.

↑ Benedykt XVI, *Bądźcie zwiastunami i świadkami nadziei. Przemówienie podczas spotkania z artystami*, 21.11.2009, [online:] https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/artystyci_21112009.html [dostęp: 20.01.2022].

4.3. PISMO ŚWIĘTE

” Nazajutrz tłum stojący po drugiej stronie jeziora spostrzegł, że poza jedną łodzią nie było tam żadnej innej oraz że Jezus nie wsiadł do łodzi razem ze swymi uczniami, lecz że Jego uczniowie odpłynęli sami. Tymczasem w pobliże tego miejsca, gdzie spożyto chleb po modlitwie dziękczynnej Pana, przy płynęły od Tyberiady inne łodzie. A kiedy ludzie z tłumy zauważyli, że nie ma tam Jezusa ani Jego uczniów, wsiadli do łodzi, dotarli do Kafarnaum i tam szukali Jezusa. Gdy zaś odnaleźli Go na przeciwległym brzegu, rzekli do Niego: „Rabbi, kiedy tu przybyłeś”. W odpowiedzi rzekł im Jezus: „Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Szukacie Mnie nie dlatego, że widzieliście znaki, ale dlatego, że jedliście chleb do syta. Zabiegajcie nie o ten pokarm, który niszczy, ale o ten, który trwa na życie wieczne, a który da wam Syn Człowieczy; Jego to bowiem pieczęcią swą naznaczył Bóg Ojciec”. Oni zaś rzekli do Niego: „Cóż mamy czynić, abyśmy wykonywali dzieła Boga?”. Jezus, odpowiadając, rzekł do nich: „Na tym polega dzieło Boga, abyście wierzyli w Tego, którego On posłał”.

↑ J 6,22-29.

4.4. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

” Człowiek „stworzony na obraz Boży”⁴ wyraża również prawdę swojego związku z Bogiem Stwórcą przez piękno swoich dzieł artystycznych. Sztuka jest bowiem typowo ludzką formą wyrazu. Poza wspólnym dla wszystkich żywych stworzeń dążeniem do zaspokojenia potrzeb życiowych, jest ona darmową obfitością wewnętrznego bogactwa człowieka. Sztuka, będąc owocem talentu danego przez Stwórcę i wysiłku człowieka, jest formą mądrości praktycznej, łączącą wiedzę i umiejętność praktyczną⁵, by prawdę o rzeczywistości wyrazić w języku dostępnym dla wzroku i słuchu. Sztuka zawiera w ten sposób pewne podobieństwo do działania Boga w tym, co stworzone, w takim stopniu, w jakim czerpie natchnienie z prawdy i umiłowania stworzeń. Podobnie jak każde inne działanie

4 Por. Rdz 1,26.

5 Por. Mdr 7,17.

ludzkie, sztuka nie ma sama w sobie absolutnego celu, lecz jest podporządkowana ostatecznemu celowi człowieka i przezeń uszlachetniana⁶.

↑ KKK 2501.

V. LITERATURA

Benedykt XVI, *Bądźcie zwiastunami i świadkami nadziei. Przemówienie podczas spotkania z artystami*, 21.11.2009, [online:] https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/artysci_21112009.html [dostęp: 20.01.2022].

Dzidek K., *Funkcje sztuki w teologii*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2013.

Herbert Z., *Mona Liza*, w: tegoż, *Wiersze wybrane*, wybór i oprac. R. Krynicki, Wydawnictwo a5, Kraków 2005, s. 114-115.

Jan Paweł II, *List do artystów*, w: tegoż, *Dzieła zebrane*, t. 3, *Listy*, red. P. Ptasznik, Wydawnictwo M, Kraków 2007, s. 490-501.

Kiereś H., *Filozofia sztuki*, s. 1-19, [online:] <http://www.ptta.pl/pef/pdf/f/filozofias.pdf> [dostęp: 25.01.2022].

6 Por. Pius XII, *Przemówienia* (24 grudnia 1955 i 3 września 1950).

- Kultura wizualna - teologia wizualna*, red. W. Kawecki, S.J. Wojciechowski, D. Żukowska-Gardzińska, wyd. IPJPII, Instytut Wiedzy o Kulturze UKSW, Warszawa 2011.
- Łukasiewicz-Wieleba J., Jabłonowska M., *Zdolności i twórczość*, Wydawnictwo APS, Warszawa 2010.
- Popek S., *Człowiek jako jednostka twórcza*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2003.
- Potoczek G., *Twórczy rozwój uczniów*, „Życie Szkoły” 2002, nr 9, s. 555-557.
- Szmidt K.J., *Pedagogika twórczości*, Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, Gdańsk 2007.
- Tatarkiewicz W., *O szczęściu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- Uszyńska-Jarmoc J., *Twórcza aktywność dziecka: teoria, rzeczywistość, perspektywy rozwoju*, Wydawnictwo Trans Humana, Białystok 2003.
- Vavillon F., *Radość wiary, radość życia*, tłum. M. Książek, Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, Kraków 1989.
- Zrozumieć malarstwo. Najważniejsze tematy w sztuce*, red. A. Sturgis, tłum. E. Hornowska, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2006.